

Nr 125

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 september 1943
(nr 691) om villkorlig frigivning; given Stockholms
slott den 23 mars 1961.*

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens innehåll

I propositionen föreslås, att tillämpningsområdet för fakultativ villkorlig frigivning från straffarbete eller fängelse utvidgas genom att den minsta strafftid, som den dömda skall ha avtjänat innan sådan frigivning får ske, sänkes från nuvarande åtta månader till fyra månader.

Förslag

till

**Lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 september 1943 (nr 691)
om villkorlig frigivning**

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 18 september 1943 om villkorlig frigivning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

2 §.

Den som undergår straffarbete på viss tid eller fängelse och avtjänat två tredjedelar av strafftiden, dock minst *åtta* månader, må efter egen ansökan villkorligt frigivas, därest med fog kan antagas att han efter frigivningen skall förhålla sig väl.

Vid prövning — — — efter frigivningen.

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Den som undergår straffarbete på viss tid eller fängelse och avtjänat två tredjedelar av strafftiden, dock minst *fyra* månader, må efter egen ansökan villkorligt frigivas, därest med fog kan antagas att han efter frigivningen skall förhålla sig väl.

Vid prövning — — — efter frigivningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1961.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 mars 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fråga om *ändring i lagen om villkorlig frigivning* och anför därvid följande.

Den 26 augusti 1960 har Kungl. Maj:t beslutat inhämta lagrådets utlåtande över ett inom justitiedepartementet utarbetat förslag till brottsbalk, avsedd att ersätta den nuvarande allmänna strafflagen och åtskilliga därtill anknyttande författningar. Lagrådets granskning av förslaget pågår, och proposition i ämnet beräknas kunna föreläggas 1962 års riksdag. Det torde emellertid komma att dröja ytterligare några år, innan den nya balken kan sättas i kraft. Dessförinnan måste nämligen genomföras följdändringar i annan lagstiftning samt utfärdas vissa administrativa författningar, och detta arbete är mycket omfattande. Härjämte förutsättes vissa organisatoriska åtgärder, främst avseende organen för kriminalvård i frihet.

Enligt brottsbalksförslaget skall de nuvarande tidsbestämda frihetsstraff, straffarbete och fängelse, sammanslås till en straffart, kallad fängelse. I fråga om villkorlig frigivning från fängelse innehåller förslaget bestämmelser, som svarar mot gällande lag om villkorlig frigivning, och förslaget innebär i denna del bl. a., att tillämpningsområdet för s. k. fakultativ villkorlig frigivning utvidgas. Beträffande sådan frigivning bibehålles visserligen den i 2 § av nyssnämnda lag uppställda förutsättningen, att den dömde skall ha avtjänat två tredjedelar av strafftiden, men frigivning skall, om denna förutsättning är uppfylld, kunna ske redan när fyra månader har avtjänats mot nu åtta månader.

I skrivelse den 3 januari 1961 har fångvårdsstyrelsen, under åberopande av att en utvidgning av möjligheten att tillämpa fakultativ villkorlig frigivning är så angelägen att därmed icke bör anstå till dess brottsbalken kan träda i kraft, hemställt om sådan ändrad lydelse av 2 § lagen om villkorlig frigivning, att den däri angivna minimitiden av åtta månader sänkes till fyra månader.

Sedan yttranden inhämtats över fångvårdsstyrelsens förslag, anhåller jag att nu få upptaga denna fråga till behandling.

Gällande rätt

Villkorlig frigivning från fängelse eller straffarbete förekommer för närvarande i två former. Enligt 1 § lagen den 18 september 1943 om villkorlig frigivning skall den som undergår straffarbete på viss tid, ej under sex månader, eller fängelse på minst lika lång tid villkorligt frigivas, då han avtjänat fem sjättedelar av strafftiden, s. k. obligatorisk villkorlig frigivning. Jämlikt 2 § samma lag kan emellertid efter ansökan av den som undergår straffarbete på viss tid eller fängelse villkorlig frigivning beviljas honom redan när han avtjänat två tredjedelar av strafftiden, dock minst åtta månader, s. k. fakultativ villkorlig frigivning. För sådan frigivning förutsättes, att det med fog kan antagas att den dömda efter frigivningen skall förhålla sig väl. Vid prövningen av frågan om sådan frigivning skall beaktas brottets beskaffenhet, dess orsaker och omständigheterna vid detsamma, den dömdes tidigare vandel, hans uppförande under fängelsetiden och sinnesriktning vid den tid då frigivning ifrågasättes, hans beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada samt de förhållanden i vilka han skulle komma att försettas efter frigivningen.

Beslut om obligatorisk villkorlig frigivning meddelas av fångvårdsanstaltens styresman, medan fråga om fakultativ villkorlig frigivning prövas av fångvårdsstyrelsen (3 § lagen om villkorlig frigivning). Styrelsen består vid handläggningen av sådan fråga av generaldirektören eller ställföreträdare för honom och tjänsteman i styrelsen som Konungen bestämmer jämte två av Konungen utsedda sakkunniga, av vilka den ene skall vara eller ha varit innehavare av domarämbete (18 §). Om styrelsen avslår ansökan om fakultativ villkorlig frigivning, kan ändring sökas genom besvär hos Kungl. Maj:t (17 §).

Den som villkorligt frigivits är underkastad en prøvotid, motsvarande den vid frigivningen återstående strafftiden, dock minst ett år, om det ådömda straffet uppgår till ett år eller däröver, och eljest sex månader (4 §). Under prøvotiden skall den frigivne i princip stå under tillsyn, men fångvårdsstyrelsen kan medge att tillsyn icke skall äga rum; skyddskonsulenten i det distrikt där den frigivne vistas skall ha inseende över tillsynens utövande (6 §). Vissa allmänna skötsamhetskrav ställes på den frigivne och därutöver kan särskilda föreskrifter meddelas rörande vad han har att iakttaga under prøvotiden (5, 7, 8, 9 §§).

Åsidosätter den frigivne något som till följd av frigivningen åligger honom, kan fångvårdsstyrelsen vidtaga olika åtgärder, bl. a. förordna om prøvotidens förlängning eller förklara att den villkorligt medgivna friheten skall vara förverkad (11 §). Uppkommer fråga om förverkande, äger fångvårdsstyrelsen besluta, att den frigivne skall tagas i förvar i avbidan på vidare förordnande (16 §). Sker förverkande, anses den del av straffet, som återstod vid frigivningen, såsom nytt straff med avseende å frågan om ny villkorlig frigivning; fakultativ villkorlig frigivning kan i sådant fall ske ändå att den tid som i 2 § sägs icke har gått till ända (14 § första stycket).

Brottsbalken

I förslaget till brottsbalk upptages bestämmelser om villkorlig frigivning i 26 kap. Bestämmelserna avser det enhetliga frihetsstraffet fängelse, som skall ersätta nuvarande fängelse och straffarbete. Förslaget bibehåller såväl obligatorisk som fakultativ villkorlig frigivning. Beträffande tidpunkten för och beslutanderätten om obligatorisk villkorlig frigivning föreslås ingen ändring av vad nu gäller. I fråga om fakultativ villkorlig frigivning har däremot skett vissa ändringar, varigenom möjligheterna till sådan frigivning vidgas. Sålunda skall fakultativ villkorlig frigivning kunna ske redan när fyra månader av strafftiden har avtjänats; det förutsättes dock liksom hittills att två tredjedelar av straffet verkställts. Sådan frigivning må beslutas, om det kan antagas främja den dömdes anpassning i samhället. Vid prövningen av fråga härom skall särskilt beaktas den dömdes uppförande under anstaltstiden och sinnesriktning vid den tid då frigivning ifrågasättes, hans beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada samt de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen. Enligt förslaget skall det ingå som ett normalt led i verkställigheten att pröva, huruvida förutsättningar för fakultativ villkorlig frigivning föreligger. För sådan prövning skall icke krävas, att den intagne har ansökt om frigivning. Med hänsyn till den omfattning, i vilken prövning av fakultativ villkorlig frigivning skall ske, föreslås beslutanderätten angående sådan frigivning decentraliserad från fångvårdsstyrelsen till lokala organ, övervakningsnämnder. Övervakningen över de villkorligt frigivna skall enligt förslaget handhavas av övervakningsnämnd, vilken också har att ingripa om den frigivne icke iakttagit vad som åligger honom. Till övervakare över den frigivne skall förordnas skyddskonsulent, skyddsassistent eller annan lämplig person; har till övervakare förordnats annan än skyddskonsulent hos övervakningsnämnden, skall övervakningen stå under överinseende av sådan konsulent. Förverkande av villkorligt medgiven frihet beslutas av domstol. Beslut om tillfälligt omhändertagande av den frigivne kan, när fråga uppkommit angående åtgärd med anledning av misskötsamhet, fattas av övervakningsnämnd eller domstol.

Fångvårdsstyrelsens framställning

I sin skrivelse uttalar fångvårdsstyrelsen, sedan styrelsen redogjort för nu gällande regler om villkorlig frigivning, att avsikten med bestämmelserna angående de omständigheter, som skall beaktas vid prövning av fråga om fakultativ villkorlig frigivning, endast torde ha varit att de skall tjäna såsom vägledning för bedömningen av den sociala prognosen och att det alltså inte torde vara avsett att de angivna omständigheterna skall tillmätas någon självständig betydelse. Den ledande tanken har nämligen varit, framhåller styrelsen, att den dömda bör kunna villkorligt frigivas när fortsatt straff inte längre anses behövt för att avhålla honom från att ånyo begå brott. Regeln om fakultativ villkorlig frigivning synes samtidigt kun-

na användas till att belöna gott uppförande under anstaltsvistelsen och sålunda uppmuntra de intagna att göra sitt bästa. Styrelsen fortsätter härefter:

Fångvårdsstyrelsen, som förut lagt förhållandevis stor vikt vid den dömdes tidigare vandel, har från den 1 juli 1960 infört en praxis, som lägger huvudvikten vid den dömdes uppförande under anstaltsvistelsen, särskilt hans arbetsvilja, samt vid de förhållanden i vilka han skulle komma vid den ifrågasatta frigivningen. Detta innebär bl. a. att även intagna, som tidigare visat dålig vandel och kanske undergått flera frihetsstraff, har möjlighet att erhålla fakultativ villkorlig frigivning, om de nämnda förutsättningarna i fråga om skötsamhet under den senaste vistelsen i fångvårdsanstalt och i fråga om betryggande eftervård är uppfyllda. Till följd av denna ändrade praxis har antalet fakultativa villkorliga frigivningar avsevärt stigit. Samtidigt har styrelsen emellertid skärpt anspråken på skötsamhet under prövotiden. Det är ännu för tidigt att yttra sig om verkningarna på längre sikt av styrelsens nya praxis. Redan nu kan emellertid konstateras, att anstaltsdisciplinen har förbättrats.

Den fakultativa villkorliga frigivningen, som förutsätter den dömdes medverkan, är såväl ur brottsförebyggande synpunkt som med hänsyn till dess betydelse som medel att påverka den dömdes under anstaltstiden överlägsen den obligatoriska villkorliga frigivningen. Det är självfallet lättare att vinna den dömdes medverkan till lämpliga eftervårdande åtgärder och över huvud taget att vinnlägga sig om skötsamhet, om frigivningen äger rum efter prövning i det enskilda fallet och framstår såsom en förmån som han har förvärvat genom egna bemödanden, än om frigivningen sker efter en för alla lika, schematisk regel. Särskilt med den praxis, som fångvårdsstyrelsen numera tillämpar i fråga om fakultativ villkorlig frigivning, har det kommit att framstå som en klar olägenhet att vissa grupper intagna blir obligatoriskt villkorligt frigivna utan att möjlighet finns att dessförinnan förordna om frigivning efter individuell prövning.

Fångvårdsstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att tanken på att göra den fakultativa villkorliga frigivningen tillämplig vid lika korta strafftider som den obligatoriska diskuterades under förarbetena till 1943 års lag men därvid avvisades med åberopande av att en sådan ordning sannolikt skulle medföra praktiska svårigheter. Vad som åsyftades härmed torde främst ha varit, att skyddskonsulentorganisationen inte vid denna tid ansågs rustad för de ökade krav som en väsentlig utvidgning av möjligheten att tillämpa fakultativ villkorlig frigivning skulle medföra. Med den utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen som därefter har ägt rum och den utveckling av den eftervårdande verksamheten som förestår har detta skäl inte längre bärkraft. Reformen skulle även komma att medföra ökat arbete för anstaltsnämnderna, vilka yttrar sig över ansökningar om fakultativ villkorlig frigivning, och för fångvårdsstyrelsen. Arbetsökningen skulle dock inte bli större än att den kan bemästras med endast någon förstärkning av föredragande- och annan kanslipersonal hos fångvårdsstyrelsen. Till frågan härom torde styrelsen få återkomma i annat sammanhang.

Enligt det till lagrådet nyligen remitterade förslaget till brottsbalk skall frigivning kunna ske när den dömdes har avtjänat fyra månader. Samtidigt har förutsättningarna för fakultativ villkorlig frigivning också i övrigt ändrats. Avgörande för sådan frigivning skall enligt förslaget vara, om frigivningen kan antagas främja den dömdes anpassning i samhället, och brottets beskaffenhet och den dömdes tidigare vandel har inte medtagits vid angivandet av de omständigheter som skall beaktas vid prövningen.

Fångvårdsstyrelsen anser en utvidgning av möjligheten att tillämpa fakultativ villkorlig frigivning vara så angelägen, att därmed inte bör anstå till dess den föreslagna brottsbalken kan träda i kraft. Enligt styrelsens mening bör därför denna fråga utbrytas till särskild lagstiftning. Den viktigaste reformen härvid är att den nuvarande minimitiden av åtta månader sänkes till fyra månader. Däremot är det enligt styrelsens uppfattning inte nödvändigt att för den förhållandevis korta övergångstid som det här kan röra sig om jämka lagtexten i övrigt till överensstämmelse med brottsbalksförslaget. Ur systematisk synpunkt är det visserligen mindre tillfredsställande att bestämmelserna om fakultativ villkorlig frigivning, varom prövning alltid skulle komma att ske först, förblir placerade efter reglerna om obligatorisk villkorlig frigivning. Styrelsen anser dock att detta bör kunna godtagas som ett provisorium, för att reformen skall kunna genomföras med minsta möjliga ingrepp i gällande lag.

Yttrandena

Över fångvårdsstyrelsens skrivelse har yttranden inhämtats från anstaltsnämnderna vid fångvårdsanstalterna Härnösand, Långholmen, Härlanda och Malmö samt från 1956 års eftervårdsutredning.

Fångvårdsstyrelsens förslag tillstyrkes av *anstaltsnämnderna vid Långholmen och Härlanda* samt av *eftervårdsutredningen*. *Anstaltsnämnden i Malmö* har principiellt icke någon erinran mot förslaget men hyser betänkligheter med hänsyn till den ökade belastning på organisationen som skulle bli följd; nämnden anser lämpligast att man övergångsvis sätter den ifrågavarande tidsgränsen vid sex månader.

Anstaltsnämnden i Härnösand, som icke anser en utvidgning av möjligheten att tillämpa fakultativ villkorlig frigivning vara så angelägen att icke brottsbalkens ikraftträdande kan avvaktas, avstyrker förslaget. Skall en utvidgning ske redan nu, bör minimitiden för verkställigheten sänkas allenast till sex månader.

I de tillstyrkande yttrandena framhålles värdet av den fakultativa villkorliga frigivningen. *Anstaltsnämnden vid Långholmen* instämmer i fångvårdsstyrelsens uttalande, att sådan frigivning är överlägsen den obligatoriska både från brottsförebyggande synpunkt och såsom medel att påverka den dömda under anstaltstiden. I sistnämnda hänseende avser nämnden främst, att det är av nytta för den intagne för framtiden att han vänjer sig att iakttaga arbetsdisciplin och att det över huvud taget kan verka karaktärsfostrande för honom att ställas inför kravet att genom egna bemödanden förvärva en förmån. Nämnden är övertygad om att den fakultativa villkorliga frigivningen har betydelse när det gäller befrämjandet av anstaltsdisciplinen men anser denna synpunkt icke äga samma vikt som den nyssnämnda. Tydligt är dock att anstaltsskötsamhet och flit har ett egenvärde med hänsyn till ordning, lugn och säkerhet på anstalten. Med avseende å förutsättningarna för reformens genomförande uttalar anstaltsnämnden vidare bl. a. följande:

Villkoren för fakultativ villkorlig frigivning få anses numera icke vara alldeles desamma som tillförne. Nämnden finner för sin del tillfredsställan-

de att enligt styrelsens nya praxis tidigare dom icke skall ovillkorligen utsluta den intagne från att kunna erhålla sådan förmån och nämnden har också redan förut i några ärenden intagit en motsvarande ståndpunkt. Nämnden har uppfattat den nya praxis så, att tidigare kriminalitet alltjämt bör tillmätas vikt i dessa ärenden såsom ett faktum ägnat att tjäna till ledning vid bedömning av prognosen; även enligt den ifrågasatta nya allmänna strafflagstiftningen synes vara meningen att man icke skall bortse från brottets beskaffenhet och den dömdes tidigare vandel (departementschefens uttalande vid lagrådsremissen av förslaget till brottsbalk 26 kap. 6 och 7 §§, sid. 251). En väsentligt ökad betydelse torde emellertid hädanefter komma att tillmätas uppförandet inom anstalten. I detta sammanhang bör beaktas, att enligt allmän erfarenhet inom fångvårdsväsendet vissa brottslingstyper hava lätt att finna sig tillrätta i en anstalt men svårt att av egen kraft ordna sitt liv i friheten, medan det för andra kan förhålla sig tvärtom. Att den intagnes uppförande blir mindre tillfredsställande (han spelar över, vägrar arbeta, rymmer etc.) kan också bero av att han saknar kroppsliga eller själsliga förutsättningar för det arbete som erbjudes honom eller någon gång bottna i personliga motsättningar till tjänstemän eller medintagna. I den mån en på anstaltsuppförandet grundad prognos icke helt enkelt skall hänföra sig enbart till några yttre, lätt konstaterbara fakta ställer den därför icke ringa krav på erfarenhet och psykologisk insikt. Bedömningen härvidlag blir beroende av iakttagelser och omdömen av anstaltsledningen och de fångvårdsmän, som haft beröring med den intagne på nära håll och mera kontinuerligt.

Eftervårdsutredningen framhåller, att med den nya praxis i fråga om fakultativ villkorlig frigivning som införts av fångvårdsstyrelsen sådan frigivning torde komma att få en långt större betydelse som behandlingsmedel än tidigare. *Anstaltsnämnden i Malmö* ifrågasätter om icke i samband med den föreslagna ändringen även övriga materiella förutsättningar för fakultativ villkorlig frigivning bör ändras till överensstämmelse med vad som upptagits i brottsbalksförslaget. Därigenom skulle de av fångvårdsstyrelsen numera tillämpade principerna vid prövning av fråga om fakultativ villkorlig frigivning få bättre täckning i lagtexten.

I sitt avstyrkande yttrande framhåller *anstaltsnämnden i Härnösand*, att de nu gällande bestämmelserna om fakultativ villkorlig frigivning är av väl avpassat innehåll. De förhållanden, vilka enligt lagen skall beaktas vid prövning av fråga om fakultativ villkorlig frigivning, har nämnden ansett vara av betydelse för bedömande av, huruvida fortsatt straff kunnat anses icke längre behövt för att avhålla den dömd från att ånyo begå brott. Övertygelse i sistnämnda hänseende har nämnden ansett vara avgörande för tillstyrkande av framställning om fakultativ villkorlig frigivning. Såsom belöning för gott uppförande under anstaltsvistelsen har nämnden icke betraktat den fakultativa villkorliga frigivningen. Nämnden fortsätter här efter:

Sedan fångvårdsstyrelsen från den 1 juli 1960 infört den uti dess ifrågakomna skrivelse omförmälda praxis, har även nämnden försökt följa samma praxis, innebärande, att alltför stor vikt icke lagts vid brottets beskaffenhet, dess orsaker och omständigheterna vid detsamma samt den dömdes tidigare vandel. Med de nuvarande bestämmelserna har detta låtit sig göra,

enär villkoret om avtjänande av minst åtta månader av strafftiden givit erforderlig tid till en någorlunda säker bedömning av, huruvida den dömdes goda uppförande under anstaltsvistelsen verkligen inneburit, att fortsatt straff icke varit erforderligt för att avhålla den dömden från att ånyo begå brott.

Minskas minimitiden till av fängvårdsstyrelsen önskade fyra månader, måste enligt nämndens mening i de fall, då minimitiden svarar mot två tredjedelar av strafftiden, ovannämnda bedömning avsevärt försvåras. Det torde icke föreligga stor svårighet för den dömden, vilken kan se fram emot möjlighet till frigivning redan efter avtjänande av fyra månaders straff, att under nämnda tid visa gott uppförande och god arbetsvilja utan att likväl detta på något sätt grundas uti ändrad inställning hos honom till frågan om att avhålla sig från att ånyo begå brott. Säkerligen förminskas nämndens möjlighet att i de angivna fallen komma till rätt värdering av den dömdes skötsamhet för bedömning av, huruvida fortsatt straff ej längre är erforderligt för att avhålla honom från att ånyo begå brott. Det synes ock uppenbart, att vid sådan bedömning icke kan bortses från den dömdes tidigare vandel.

Samtliga tillstyrkande remissinstanser påpekar, att förslaget kommer att leda till en ökad arbetsbelastning för berörda organ. *Eftervårdsutredningen* framhåller angelägenheten av att reformen ej genomföres utan att anstaltsnämnderna vid de större fängvårdsanstalterna, skyddskonsulentorganisationen och fängvårdsstyrelsen erhåller behövliga förstärkningar. Beträffande de anstaltsnämnder, för vilka tätare sammanträden än för närvarande skulle bli nödvändiga, torde lämpligen ett ytterligare antal suppleanter för nämndledamöterna kunna utses, varigenom samma nämnd skulle kunna arbeta i olika sammansättningar.

Anstaltsnämnden vid Långholmen uttalar, att nämnden för närvarande sammanträder varannan vecka. Nämndens ledamöter är strängt upptagna i sitt egentliga yrkesarbete och en anordning med sammanträde varje vecka kan otvivelaktigt medföra svårigheter. Å andra sidan synes önskvärt, att nämnden arbetar med väsentligen samma sammansättning. Emellertid är de olägenheter, som ökningen av arbetsbördan kan medföra, sannolikt icke så framträdande beträffande anstaltsnämnder vid mindre anstalter och de är i varje fall icke av sådan betydelse, att de bör stå i vägen för den föreslagna reformen. En lättnad för nämndens arbete skulle erhållas, därest den fängvårdstjänsteman, som är nämndens sekreterare, kunde före sammanträdena utarbeta och till ledamöterna översända en kortfattad skriftlig promemoria för varje ärende angående fakultativ villkorlig frigivning eller nåd. Härigenom skulle den muntliga föredragningen kunna avkortas eller helt undvaras. Det synes knappast kunna undgås att för anstaltens del dessa göromål samt föredragningen vid sammanträdet kräver en tjänsteman på heltid, vilket innebär personalökning. Vidare kräves förstärkning av anstaltens skrivpersonal.

Ökningen av antalet ärenden angående fakultativ villkorlig frigivning skulle sannolikt ej föranleda till att anstaltsnämnden icke skulle medhinnna att, såsom nu sker, behandla förekommande ärenden på ett samman-

träde i månaden, framhåller *anstaltsnämnden i Malmö*. Möjligheten till fakultativ villkorlig frigivning vid en starkt förkortad strafftid kan dock medföra behov av en snabbare behandling av vissa ärenden, och till följd därav kan erfordras tätare sammanträden. Detta skulle innebära en från lekmanaledamöternas synpunkt ej helt önskvärd belastning. Nämnden anser dock ej att detta förhållande ger nämnden anledning motsätta sig förslaget.

Departementschefen

Genom 1943 års lagstiftning har villkorlig frigivning gjorts till ett normalt led i straffverkställigheten i syfte att ge denna en mera ändamålsenlig, social inriktning och att genom eftervårdande verksamhet underlätta de dömdas återgång till ett ordnat samhällsliv. Detta har skett genom föreskrift att alla dömda, som undergår tidsbestämt frihetsstraff i sex månader eller mer, skall villkorligt frigivas, när de har avtjänat fem sjättedelar av strafftiden. Vid sidan av denna obligatoriska villkorliga frigivning finns möjlighet att efter ansökan av den dömda villkorligt frige honom redan när han avtjänat två tredjedelar av straffet. Sådan fakultativ villkorlig frigivning ansågs vid lagens tillkomst närmast böra betraktas såsom en förmån, vilken skulle medgivas intagna som — på grund av att de inger förhoppning om framtida välförhållande, till följd av gott uppförande under anstaltsvistelsen samt andra omständigheter — befinnes förtjänta därav. För fakultativ villkorlig frigivning förutsattes att den dömda har avtjänat minst åtta månader av strafftiden. Vid behandlingen i riksdagen av förslaget till lag om villkorlig frigivning övervägde första lagutskottet, som ansåg den fakultativa villkorliga frigivningen vara från brottsförebyggande synpunkt överlägsen den obligatoriska, att föreslå att den förra formen skulle kunna ifrågakomma vid lika korta strafftider som den senare. Då en sådan utvidgning ansågs kunna medföra praktiska svårigheter, avstod utskottet likväl från förslag härom.

Under förarbetena till det brottsbalksförslag, som Kungl. Maj:t den 26 augusti 1960 remitterat till lagrådet, har ansetts att en större plats än för närvarande bör ges den fakultativa villkorliga frigivningen, och förslaget har utformats i enlighet härmed. Utgångspunkten har härvid varit, att det är angeläget att vinna den intagnes egen medverkan till ansträngningarna att anpassa honom i samhället. Utsikten att komma i åtnjutande av fakultativ villkorlig frigivning kan vara en sporre för den intagne att vinnlägga sig om skötsamhet i anstalten, och det kan antagas att det är lättare att vinna hans medverkan till lämpliga eftervårdande åtgärder och överhuvud förmå honom att göra sitt bästa, om frigivningen framstår såsom en förmån som han förvärvat genom egna bemödanden. Prövningen av fråga om fakultativ villkorlig frigivning skall enligt brottsbalksförslaget ingå som ett normalt led i behandlingen och icke vara beroende av att den intagne ansöker därom. Avgörande för sådan frigivning skall vara, om frigivningen kan antagas främja den intagnes anpassning i samhället.

Fångvårdsstyrelsen har nu tagit upp spørsmålet om omedelbar lagstiftning i syfte att vidga tillämpningsområdet för fakultativ villkorlig frigivning. Ett väsentligt skäl för styrelsen har härvid varit erfarenheterna av den ändrade praxis, som styrelsen numera tillämpar vid beviljandet av sådan frigivning och som enligt vad styrelsen uppgivit haft till följd att anstaltsdisciplinen förbättrats. Medan styrelsen förut fäst förhållandevis stort avseende vid den dömdes tidigareandel, lägges nu huvudvikten vid hans uppförande under anstaltsvistelsen, särskilt hans arbetsvilja, samt vid de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter den ifrågasatta frigivningen. Detta innebär bl. a., att även den som tidigare visat dålig andel har möjlighet att erhålla fakultativ villkorlig frigivning, och den ändrade praxis har lett till en icke obetydlig stegring av antalet fakultativa villkorliga frigivningar. Fångvårdsstyrelsen, som anser att den fakultativa villkorliga frigivningen från skilda synpunkter är överlägsen den obligatoriska, har funnit det framstå såsom en klar olägenhet att för närvarande vissa grupper intagna blir obligatoriskt villkorligt frigivna utan att möjlighet finns att dessförinnan förordna om frigivning efter individuell prövning.

Det till lagrådet remitterade förslaget till brottsbalk bygger i fråga om det straffrättsliga påföljdssystemet på förslag, som strafflagberedningen framlagt i sitt slutbetänkande (SOU 1956:55). Redan däri föreslogs, att användningsområdet för den fakultativa formen av villkorlig frigivning skulle vidgas genom att den minsta strafftid, som den dömda måste ha avtjänat, sänkes från nuvarande åtta till fyra månader. Denna tanke vann allmän anslutning vid remissbehandlingen av betänkandet; icke från något håll avstyrktes beredningens förslag i denna del. Den föreslagna utvidgningen torde också vara starkt kriminalpolitiskt motiverad.

I brottsbalksförslaget har förevarande reformfråga upptagits i anslutning till en allmän översyn och reformering av det straffrättsliga påföljdssystemet. Brottsbalksförslaget beräknas kunna föreläggas 1962 års riksdag. Innan brottsbalken kan sättas i kraft måste emellertid ett stort antal följdändringar ske i annan lagstiftning och åtskilliga administrativa författningar utfärdas, varjämte vissa organisatoriska åtgärder — främst avseende organen för kriminalvård i frihet — måste vidtagas. Med hänsyn härtill kommer det att dröja ännu några år, innan brottsbalken kan träda i tillämpning. Då den ifrågasatta utvidgningen av användningsområdet för fakultativ villkorlig frigivning kan genomföras redan inom ramen för gällande lag, har jag — som redan vid behandlingen i årets statsverksproposition av fångvårdsstyrelsens anslagsäskanden (II ht s. 95) ifrågasatt en sådan lösning — funnit mig böra biträda fångvårdsstyrelsens framställning om omedelbar lagstiftning i ämnet.

Den föreslagna reformen kommer att medföra en ökning av det antal dömda, som med hänsyn till strafftidens längd kan komma i fråga för fakultativ villkorlig frigivning. Sådan frigivning kommer dock givetvis icke att

bli aktuell i alla dessa fall. Prövningen skall ske i enlighet med nu gällande regler — vilka i vissa hänseenden skiljer sig från de i brottsbalken föreslagna — och avse frågan, huruvida det med fog kan antagas att den dömde efter frigivningen skall förhålla sig väl. Såsom har kommit till uttryck i fångvårdsstyrelsens nuvarande praxis, torde dock även inom gällande lags ram finnas utrymme för att tillämpa fakultativ villkorlig frigivning i större utsträckning än som tidigare skett.

Reformen kommer otvivelaktigt att medföra en icke oväsentlig arbetsökning för berörda myndigheter och därvid icke minst för skyddskonsulenterna, som har att biträda vid förberedelserna för frigivningen och att öva inseende över det sätt, på vilket tillsynen över den frigivne utövas. Skyddskonsulentorganisationen har emellertid under senare år successivt utbyggt, och den omfattar för närvarande 25 skyddskonsulenter och 29 skyddsassistenter. Vid årets riksdag har beviljats medel för anställande från och med nästa budgetår av ytterligare en konsulent och sju assistenter, och en fortsatt utbyggnad förutses. Även med beaktande av den arbetsökning, som ett stigande antal villkorligt dömda och villkorligt frigivna redan har medfört för skyddskonsulentorganisationen, torde det därför icke vara anledning att låta en vidgad tillämpning av fakultativ villkorlig frigivning ytterligare anstå.

Vad beträffar övriga av reformen berörda myndigheter — närmast fångvårdsstyrelsen samt anstaltsnämnderna, beträffande vilka bl. a. sammanträdeskostnaderna kommer att öka till följd av tätare sammanträden — lär redan från början krävas vissa förstärkningar av resurserna. Den härav föranledda kostnadsökningen kan emellertid antagas bli begränsad.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning*. Såsom tid för ikraftträdande föreslås den 1 juli 1961.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i 87 § regeeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Margit Hirén

¹ Bilagan, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här utelämnats.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 22 mars 1961.

Närvarande:

justitierådet REGNER,
regeringsrådet JARNERUP,
justitieråden AF TROLLE,
BOMGREN.

Enligt lagrådet den 22 mars 1961 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 mars 1961, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 september 1943 om villkorlig frigivning*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn Carl Holmberg.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

T. Johansson

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 mars 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, lagrådets den 22 mars 1961 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 17 i samma månad remitterade förslaget till *lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning* samt hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt 87 § regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

T. Johansson